

Економіка

УДК 631.16:658
© 2013

І.М. Зеліско,
кандидат
економічних наук

Національний
університет біоресурсів
і природокористування
України

РИЗИКИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

Розглянуто сутність і види ризиків у діяльності аграрних формувань. Запропоновано класифікацію ризиків, що впливають на забезпечення фінансовими ресурсами інтеграційних аграрних формувань.

Ключові слова: фінансові ресурси, інтеграційні аграрні формування, класифікація ризиків, інструменти управління ризиком

Постановка проблеми. Умови функціонування підприємств у сучасній економіці стають дедалі складнішими, кількість чинників, які впливають на їхню роботу, постійно збільшується. Цьому сприяють міжнародна інтеграція, відкритість економіки, розвиток науково-технічного прогресу, зростаючі вимоги до якості продукції з боку споживачів. Зміна цих чинників може бути як сприятливою, так і несприятливою для інтеграційних аграрних формувань, тобто пов'язана з певним ризиком. Саме з цієї причини останніми десятиріччями в економічній науці і практичній діяльності велика увага приділяється розвитку теорії ризику.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем ризиків у суспільно-економічному бутті та в господарській діяльності суб'єктів господарювання присвячені фундаментальні праці Г. Марковича і В. Шарпа [12], П. Хейне [8], В. Шахова [11], В. Андрійчука і Л. Бауер [1], Р. Пікуса [7] та ін. Проте малодослідженим та дискусійним залишається питання ризиків у забезпеченні фінансовими ресурсами інтеграційних аграрних формувань.

Результати досліджень. Найбільш розробленою теорією ризику є в галузі фінансових інвестицій. Це пов'язано з розвитком на Заході в повоєнний час корпорацій, а також домінують роллю акціонерного капіталу в економіці розвинутих країн. Найвідомішими розробниками цієї теорії є лауреати Нобелівської премії Г. Маркович і В. Шарп [12]. Менш розвинутою

теорією ризику є в галузі виробництва, особливо сільського господарства. Це зумовлено тим, що в розвинутих країнах в сільському господарстві не було великих інтеграційних аграрних формувань, а банкрутство фермера не викликало таких потрясінь, як банкрутство великої корпорації. У країнах з адміністративною економікою теорія ризику не мала активного розвитку, оскільки економічні суб'єкти не мали економічної свободи.

В економічній теорії термін «ризик», на відміну від багатьох уже усталених понять, не має єдиного визначення. Різні автори пропонують неоднакові визначення терміна «ризик», причому, як показали дослідження, часто пропоновані ними тлумачення мають багато спільного. Етимологічно слово «ризик» пов'язується передусім з появою небезпеки або непевності в різних сферах господарської діяльності та суспільно-економічного буття [6]. Для того, щоб виділити ризик суб'єктів економічної діяльності, використовують кілька термінів стосовно ризику — комерційний, економічний, підприємницький. При цьому нерідко в різні назви автори вкладають однаковий зміст або ж, навпаки, в однаковий термін — різний зміст. Водночас у розкритті сутності ризику і в подальшому здійсненні класифікації ризиків у більшості літературних джерел останню зводять до сфери конкретного виду діяльності — банківська справа, страхування, сільське господарство, промисловість, торгівля.

Ми згодні з точкою зору О. Замуруєва [5], що наявні пояснення суті терміна «ризик» можна поділити на 3 напрями.

Перший напрям — пояснення ризику з погляду фінансових результатів комерційної діяльності. Ризик — це небезпека чи можливість втрат за настання певних подій. Це величина можливого збитку, ризик втрати доходу [2, 9].

Другий — спроба дати визначення поняття «ризик», використовуючи математичний понятійний апарат. Це пов'язано зі спробами виміряти величину ризику за допомогою інструментів теорії ймовірності. Тому «ризик» трактується як: відхилення фактично встановлених даних від типового, середнього рівня чи альтернативного значення чинника; можливість відхилення певних величин від очікуваних значень; функція, яка є результатом ймовірності і величини збитку; еквівалент варіації розподілу ймовірностей усіх можливих наслідків ризикової ситуації; вартісне вираження ймовірності події, що призводить до збитків.

Третій напрям — автори пов'язують ризик з можливістю відхилення від очікуваного ходу подій. Цей погляд, на нашу думку, є найбільш адекватним дійсності і дає можливість в подальшому чітко розрізняти джерела ризиків та провести їх класифікацію.

Тому ризик, на наш погляд, — це зниження або втрата доходу (активів) суб'єктом економічної діяльності у разі реалізації несприятливих для бізнесу подій, що мають імовірнісний характер.

На початку ХХ ст. ризик розглядався не тільки як можливість зазнати збитків чи недоотримати дохід, а й як джерело підприємницького доходу. Частина доходів підприємця стали вважати платою (компенсацією, премією) за ризик. Навіть успіхи економічно розвинутих держав пов'язують з наявністю підприємців, здатних ризикувати, реалізовувати новаторські проекти й отримувати відносно вищі доходи. Це дає підстави для висновку, що ризик можна розглядати як один із ключових чинників зростання економіки.

З погляду формування та вишукування фінансових ресурсів інтеграційними аграрними формуваннями важливим є співвідношення між поняттями «невизначеність» та «ризик». Причиною наявності ризику в діяльності людини є невизначеність, тобто неможливість точно передбачити вплив чинників на результати діяльності. У глобальному масштабі всі чинники, які впливають на результати діяльності, можна по-

ділити на 2 групи: природні сили (погодні умови, стихійні лиха) та діяльність інших людей.

У сучасній теорії фінансів, вивчаючи економічний суб'єкт як відкриту систему, розрізняють внутрішнє і зовнішнє середовище. Розподіл джерел ризику за цим самим принципом використовується в теорії ризику [3, 4] і має велике практичне значення в ухваленні рішень, тобто дає змогу вирішити: цим видом ризику можна управляти (контролювати) чи лише враховувати його під час ухвалення рішень.

Здійснюючи оцінку сучасних тенденцій розвитку теорії ризику в Україні, варто зазначити, що він має галузевий характер. Найпоширенішою є класифікація ризиків за джерелами виникнення: виробничі, ринкові, фінансові, технічні, катастрофічні, правові, галузеві, політичні. До неї звертаються практично всі автори, які досліджують цей аспект проблеми ризиків. При цьому спостерігаються деякі відмінності у визначенні кількості груп ризиків та зарахуванні конкретних ризиків до тієї чи іншої групи. Досить часто ці відмінності зумовлені тим, що класифікація проводиться з прив'язкою до конкретного виду діяльності та галузі (торгівля, сільське господарство, виробництво, страхування, банківська справа).

Л. Шаршукова [10], В. Вітлінський [3], С. Наконечний [4] вносять фінансовий ризик у класифікацію за джерелами виникнення. При цьому Л. Шаршукова [10] цілком правомірно поділяє фінансовий ризик на валютний, кредитний та інвестиційний. Валютний ризик — імовірність фінансових втрат внаслідок зміни курсу валют, яка може відбутися в період між укладанням контракту та фактичним розрахунком за ним. Кредитний ризик пов'язують з можливістю невиконання формуваннями своїх фінансових зобов'язань. Це можуть бути зобов'язання як перед банком, так і перед постачальниками та бюджетом. Інвестиційний ризик пов'язаний з вкладенням формуваннями коштів у різні проекти чи цінні папери. До цього переліку, на наш погляд, доцільно додати ще один різновид фінансового ризику — дебіторський, який пов'язаний з відтермінуванням платежу за реалізації продукції інтеграційними аграрними формуваннями і наданням товарного кредиту контрагентам та можливими при цьому збитками через несплату або невчасну сплату.

Процеси глобалізації у світовій економіці як відкривають нові можливості для інтеграційних аграрних формувань, так і створюють нові загрози. Глобалізацію можна розглядати як окре-

ме джерело ризику для інтеграційних аграрних формувань. Вільний доступ до ринків аграрної продукції України може призвести до погіршення становища національних виробників. Виробники розвинутих країн конкурують не стільки завдяки сприятливішим природним умовам для виробництва сільськогосподарської продукції, скільки завдяки практичній реалізації досягнень науково-технічного прогресу та потужнішій і досконалішій державній підтримці. Тому процеси глобалізації передусім підвищують ризики економічних суб'єктів країн, що розвиваються.

Для будь-якого інтеграційного аграрного формування принципове значення має розподіл ризиків за можливостями управління ними на мікрорівні. Такий підхід до класифікації ризиків поки що залишається малодослідженим. Водночас керівникам і спеціалістам інтеграційних аграрних формувань важливо знати, якими ризиками вони можуть повністю управ-

ляти, якими частково, а які ризики не піддаються з боку суб'єкта господарювання контролю взагалі.

Враховуючи зазначене вище, вважаємо за доцільне використовувати підхід до класифікації ризиків за ступенем їх контрольованості інтеграційними аграрними формуваннями (контрольовані, частково контрольовані, неконтрольовані) з подальшим розподілом ризиків за цим критерієм та одночасним врахуванням джерел їх виникнення (виробничий, фінансовий, ринковий, технічний, правовий, людський чинники). Чітка і докладна класифікація ризиків за розглянутим критерієм дасть підприємствам більше можливостей у забезпеченні фінансовими ресурсами за побудови обґрунтованої системи управління ризиками на стадії ухвалення тріадного рішення: чи контролювати ризик, чи брати ризик на себе, чи передавати іншим.

Висновки

Головне завдання управління ризиком в інтеграційних агроформуваннях — зменшити вплив несприятливих чинників до прийняттого рівня, використовуючи такі інструменти управління ризиком, як уникнення ризику, контроль за ризиком, передача ризику, самофінансування ризику. Серед причин ухвалення управлінських рішень без урахування ризику називають: брак відповідних навичок у керів-

ників формувань; відсутність стратегічного планування; нестача та дороговизна загальнодоступної інформації.

Запропонована класифікація ризиків за джерелами їх виникнення дасть змогу інтеграційним агроформуванням враховувати аспекти, що впливають на забезпеченість фінансовими ресурсами за побудови обґрунтованої системи управління.

Бібліографія

1. Андрійчук В., Бауер Л. Менеджмент: прийняття рішень і ризик: Навчальний посібник/В. Андрійчук, Л.Бауер. — К.: КНЕУ, 1998. — 316 с.
2. Балабанов И.Т. Риск — менеджмент/И.Т. Балабанов. — М.: Финансы и статистика, 1996. — 192 с.
3. Вітлінський В.В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику/В.В. Вітлінський. — К.: Деміург, 1996. — 212 с.
4. Вітлінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті/В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний. — К.: Борисфен-М, 1996. — 336 с.
5. Замуруев А. Время определится в терминах/А. Замуруев//РИСК. — 1998. — № 1. — С.33–39.
6. Клапків М.С. Питання етимології економічного ризику/М.С. Клапків// Фінанси України. — 2001. — №4. — С. 14–20.
7. Пікус Р.В. Підприємницький ризик в АПК/Р.В. Пікус//Вісн. академії праці і соц. відносин. — 2001. — № 1. — С. 119–125.
8. Хейне Пол. Экономический образ мышления. Пер. с англ./Пол Хейне. — М.: Изд-во Новости, 1991. — 704 с.
9. Цай Т.Н. Конкуренция и управление рисками на предприятиях в условиях рынка/Т.Н. Цай, П.Г. Грабовой, Бассам Сайел Марашда. — М.: Аланс, 1997. — 288 с.
10. Шаршукова Л. Классификация (обзорно-аналитическая статья по риску в помощь предпринимателям)/Л. Шаршукова//РИСК. — 1997. — № 5. — С. 8.
11. Шахов В.В. Страхование/В.В. Шахов. — М.: ЮНИТИ, 1997. — 311 с.
12. <http://www.management.com.ua/finance/fin013.html>.

Надійшла 17.05.2012.